

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.2, maj 2013

Indledningen er redigeret af Johnny Kondrup og Henrik Yde

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn paa Fædrelandet”

ved Maria Jørgensen

Indhold

- 1 Karakteristik
- 2 Værkets formål
- 3 Værkets tilblivelse
- 4 Den politiske baggrund
  - 4.1 Trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799
  - 4.2 I skyggen af Napoleon
  - 4.3 Politisk patriotisme
- 5 Den kulturelle baggrund: Romantikkens videnskabsforståelse
  - 5.1 J.W. Goethe
  - 5.2 Henrich Steffens
  - 5.3 Friedrich Schiller
  - 5.4 Videnskabelighedens guldalder
- 6 Den biografiske baggrund
  - 6.1 Kærlighed og videnskabelighed
- 7 Anvendt litteratur

1 Karakteristik

“Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn paa Fædrelandet” fra 1807 er et essayistisk forsøg på at beskrive hindringerne for videnskabelighedens udvikling i Danmark og at udpege de rette midler til dens forbedring. Med ordet “videnskabelighed” betegner Grundtvig en dybfølt interesse for videnskabelige emner, som rækker ud over levebrødsstudiet. Hindringerne for videnskabeligheden

undersøges gennem en digressionsrig argumentation, som tager sit udgangspunkt i Grundtvigs egne erfaringer fra universitetet og fra tiden som huslærer på herregården Egeløkke. Skarpe og humoristiske sædeskildringer, ofte med adresse til unavngivne enkeltpersoner, står side om side med selvbiografiske betragtninger over kærligheden som en spore til videnskabelig stræben. Ideologisk forener afhandlingen et romantisk videnskabsideal med en kristen, asketisk livsindstilling (jf. Lundgreen-Nielsen 1980, s. 200). Stilen skifter fra det samfundskritisk argumenterende over det satiriske register til et ofte kryptisk billedsprog. Patriotiske opfordringer blander sig med selvudslettende henvisninger til forfatterens egen position. Fremstillingen krydres med fremmedord og litterære referencer, såvel til den klassiske litteratur som til tidens aktuelle forfattere (Steffens, Goethe, Schiller, Addison, Holberg, Horats, Ovid, Lessing, Fichte m.fl.), som for at demonstrere den unge skribents dannelse.

Afhandlingen skildrer ikke kun samtidens forhold, men arbejder også på at forandre dem, hvilket fremgår af afhandlingens mange henvendelser til modtageren: “Kun, hvad jeg veed, vil jeg ligefrem anføre, kun enkelte Vink vil jeg give til Kyndigeres Omdømme” (s. 281). Gennem offentliggørelsen i tidsskriftet *Ny Minerva*, der udgav artikler om litteratur og samfundsforhold samt udenrigspolitisk nyhedsstof, forsøgte Grundtvig at få indflydelsesrige personer i tale.

Indledningens første del vil behandle de historiske og politiske forudsætninger for afhandlingen, herunder trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799, hvis konsekvenser Grundtvig oplevede på nært hold. Da afhandlingens forståelse af videnskabelighed adskiller sig stærkt fra Grundtvigs senere opfattelse, vil indledningens anden del forsøge at rekonstruere afhandlingens idéhistoriske forudsætninger i den tidlige tyske romantik. Tredje del vil behandle den biografiske baggrund for Grundtvigs videnskabsteori.

2 Værkets formål

Sigtet med afhandlingen er, som titlen beskriver, at fremme det, Grundtvig betegner som “Videnskabelighed” (se [“Den kulturelle baggrund: Romantikens videnskabsforståelse”](#)). I afhandlingen diskuterer Grundtvig en række forhold, som forhindret videnskabelighedens blomstring på dansk grund, herunder begrænsninger i trykkefriheden, foragten for det danske sprog, den manglende interesse for litteratur og videnskab samt rationalistiske og ateistiske tendenser. Alle disse forhold er dog underordnede i forhold til det, som Grundtvig udpeger som den grundlæggende årsag til miseren, nemlig: “Den voxende Irreligiøsitet og Usædelighed, og Mangel paa videnskabelig Dannelse hos vore unge Studerende” (s. 264). I bidske og satiriske vendinger skildrer Grundtvig såvel de studerende som huslærernes og præstestændens manglende interesse for videnskaben. I sin skildring af disse gruppers levemåde indeholder afhandlingen en asketisk tendens, der i de stærkeste vendinger fordømmer vellevned i samtlige inkarnationer fra selskabelighed over madglæde og luksus til kønsliv.

Midlerne til at afhjælpe elendigheden er ifølge Grundtvig en forandret universitetskultur med en bedre kontakt mellem professorerne og de studerende samt

en mere retfærdig fordeling af universitetets legater. Grundtvig beskriver det i vendinger, der stadig kan synes aktuelle: “Naar Universitetet har tabt al Liighed med Fabriker, og er blevet en sand Planteskole for Videnskaberne, da vil en dem værdig Litteratur, og en videnskabelig Stemning hos Nationen være en næsten udeblivelig Følge” (s. 285).

De studerendes øgede videnskabelighed vil, ifølge Grundtvig, medføre en øget videnskabelighed i hele samfundet, idet de studerende som kommende undervisere og præster vil præge de næste generationer. Samtidig opfordrer Grundtvig til, at præstestandens materielle forhold forbedredes, så de også kan hengive sig til videnskabelige sysler. Hvis interessen for videnskab øges, vil den svigtende interesse for dansk litteratur ifølge Grundtvig blive afhjulpet.

Hvis disse betingelser kommer til stede, indvarsles en ny guldalder for videnskaben, som beskrives i poetiske vendinger. Her forestiller Grundtvig sig, hvordan en ny respekt for videnskaben vil gennemstrømme hele samfundet fra bondestanden til adelen og “adsprede det natlige Mørke som endnu hænger over den talrigeste Del af Nationen” (s. 284).

3 Værkets tilblivelse

I et notat i sine dag- og udtogsbøger af 24. juni 1807 så Grundtvig tilbage på den første del af året 1807: “Jeg skrev om Videnskabelighed, jeg oversatte Goethes Skildring af Vinkelmann, og skønt jeg aldrig glemte gamle Nord turde jeg dog ej vove mig til den –” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, 405). Antagelig må afhandlingen være blevet skrevet færdig i de første måneder af 1807, da indledningen indeholder en reference til Oehlenschlägers pamflet *Svar til Baggeseen paa hans Brev Nouredin til Aladdin*, som blev trykt i januar 1807. Martsnummeret af *Ny Minerva*, hvor Grundtvigs afhandling blev trykt, udkom dog først efter den 30. april, og derfor kan det ikke udelukkes, at afhandlingen først blev afleveret til redaktionen tættere på udgivelsen. Afhandlingen indeholder dog en række referencer til værker, som optog Grundtvig i *Langelandstiden*, herunder Schillers *Kleinere prosaische Schriften* (Mindre prosaskrifter), som han læste i februar 1806 (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 275).

4 Den politiske baggrund

Datidens storpolitiske begivenheder satte deres spor i Grundtvigs afhandling, om end de kun behandles indirekte eller i forsigtige formuleringer. Afhandlingens kunstfærdige stil er ikke kun et udslag af forfatterens formmæssige eksperimenterelyst, men er også betinget af de politiske forhold. De politiske tematikker gemmer sig i afhandlingens afkroge, i metaforer, fodnoter, appeller til læseren og i citater.

4.1 Trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799

Grundtvig diskuterer trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799 i forbindelse med videnskabelighedens vækstbetingelser, men tilskriver den kun en mindre

betydning for litteraturens og videnskabens tilstand. Kritikkenes forsigtighed bør dog ses i lyset af, at den blev fremsat i en periode, hvor trykkefriheden i stigende grad indskrænkedes med drastiske konsekvenser for dem, der kom i konflikt med lovgivningen, hvilket Grundtvig havde oplevet gennem sin ven P.N. Skougaards skæbne.

Trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799 skal forstås på baggrund af, at Danmark i 1770, som det første land i Europa, havde ophævet enhver form for begrænsning af trykkefriheden. Den ubegrænsede trykkefrihed blev indført på J.F. Struensees foranledning blandt andet for at skabe rum for en oplyst debat om statsanliggender. Efter Struensees fald i januar 1772 blev regeringens holdning til trykkefriheden tiltagende restriktiv, og der blev slået hårdt ned på dens fortalere. Den 20. oktober 1773 blev det forbudt aviser og ugeblade at offentliggøre historier "som enten angaar Staten og Regeringen og almindelige Foranstaltninger, eller andre Stridsskrifter, især hvor Personer derved angrebes, ej heller Byrygter eller andre opdigtede Fortællinger, som indeholder noget fornærmeligt eller uanstændigt" (citeret efter Holm 1975, s. 8). Bl.a. under indtryk af den franske revolution, der kulminerede i Ludvig 16.s henrettelse i januar 1793, intensiveredes regeringens ønske om at bringe kritiske og liberale røster som P.A. Heiberg og Malthe Conrad Bruun til tavshed. En anden medvirkende årsag til skærpelsen af trykkelovgivningen var det diplomatiske pres, som den russiske zar Paul 1. lagde på den danske stat, fordi han frygtede, at de revolutionære tanker skulle være stærkt udbredte i Danmark.

Trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799 betød en genindførelse af forhåndscensuren for skrifter under 24 ark, dvs. 384 sider. Skrifter på mere end 384 sider var undtaget forhåndscensuren, da man skønnede, at lange bøger havde mindre mulighed for at påvirke den offentlige mening end fx pjecer og flyveblade. Trykkefrihedsforordningen kan karakteriseres som en "Straffelov i Trykkefrihedssager" (Jørgensen 1944, s. 31), hvis strengeste repressalie var dødsstraf for opfordringer til opstand mod regeringen, mens straffen for at udbrede "Had og Misnøie" (Jørgensen 1944, s. 31) mod samme var landsforvisning. Samtidig forbød forordningen enhver form for anonyme skrifter. I årene efter blev der udstedt en række reskripter, som indskærpede Trykkefrihedsforordningens bestemmelser: I 1805 et forbud mod at viderebringe rygter i pressen og mod at falbyde flyveblade, i 1806 og 1807 en række forbud mod at fremsætte udsagn, som ikke var absolut neutrale, om andre nationer.

Grundtvigs forslag om at ophæve forbuddet mod anonymitet i forbindelse med litterære anmeldelser synes at være en stilfærdig protest mod disse alvorlige indskrænkninger af trykkefriheden. Ideen synes heller ikke at være kontroversiel: Udgiverne af *Københavns Lærde Efterretninger*, først Rasmus Nyerup i 1801 og derefter P.E. Müller i 1806, havde bedt om at få dispensation fra anonymitetsforbuddet, men havde fået afslag (Jørgensen 1944, s. 58-59). Ligesom Grundtvig ønskede de at højne anmeldelsernes kvalitet, idet anonymiseringen skulle give skribenten mere frirum til at fremsætte kritik. Trykkefrihedsforordningen satte også sit præg på afhandlingen på anden vis, dels på dens anvendelse af billedsprog (se ["I skyggen af Napoleon"](#)), dels på en fodnote, der rummer et eksempel på censuren

potentielt drastiske konsekvenser for forfatterne.

I fodnoten retter Grundtvig et spørgsmål til “Danmarks Lovkyndige” om, hvorvidt det er strafbart at “dadle en afdød dansk Konge”, hvilket i så fald vil udgøre en hindring for historieskrivningens videnskabelighed (s. 258). Grundtvig hentyder her til den aktuelle sag fra 1804 mod den oldtidskyndige matematiker P.N. Skougaard, som Grundtvig i *Nordens Mytologi* fra 1808 skulle betegne som: “Dig, min tidligere Ungdoms eneste Ven” (Grundtvig 1808, s. XVII). P.N. Skougaard blev et offer for den indskrænkede ytringsfrihed, idet han blev anklaget for i sin afhandling *Beskrivelse over Bornholm* fra 1804 at have kritiseret øens militær og skattevæsen, enevælden, den nuværende regering, og, i særlig grad, Frederik 3.s behandling af Corfitz Ulfeldt. Havde anklageren fået medhold i alle synspunkter, havde straffen været landsforvisning. Skougaard blev frifundet i en række af anklagerne, men straffen var alligevel hård: Bogen blev konfiskeret og forfatteren idømt 14 dages fængsel på vand og brød samt en mulkt på 50 rigsdaler oven i betalingen af sagsomkostningerne. Desuden kom han under livsvarig censur.

I sine egne optegnelser om sagen fra 1804 udtalte Grundtvig sig mere uforblømt og kaldte trykkeloven “barbarisk” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 178). Senere i skriftet “Om Religionsfrihed” fra 1827, hvis sidste del blev undertrykt af censuren, betegnede han den som “den ubegribelige Trykke-Lov af 1799” (Grundtvig 1827, s. 163). “Om Religionsfrihed” kan ydermere kaste lys over Grundtvigs kritik af sagen mod Skougaard. Grundtvigs anke var allerede i “Om Videnskabelighed”, at dommerne ikke holdt sig strengt til trykkefrihedsforordningen alene, men også anvendte “ældre Love”. Hvilke love der er tale om, ekspliciteres i “Om Religionsfrihed”, hvor Grundtvig skrev, at “man kaldte Ritualer til Hjælp, som forbyder at tale ilde om de Døde i deres Liig-Prædiken” (Grundtvig 1866, s. 257). Ritualer, som Grundtvig kaldte det, er *Kirkeritualer af 1685*, hvis kapitel 9 indeholder en bestemmelse om, at præsten ikke må sige noget “usømmeligt” om afdøde “andre til Forargelse og de Paarørende til Beskæmmelse” (*Danmarks og Norgis Kirke-ritual 1685-1985*, 1985, s. 113). Af et resumé af sagsakterne fremgår det, at netop denne paragraf blev taget i brug i forbindelse med dommen over Skougaard, om end A.S. Ørsted gav dissens i afgørelsen med det, i moderne øjne, rimelige argument, at Kirkeritualer kun gjaldt præster (Svendsen 1955, s. 135).

4.2 I skyggen af Napoleon

Vinteren 1806-1807 var præget af Napoleonskrigene. Danmark forholdt sig på daværende tidspunkt neutralt, men man var forberedt på, at krigen kunne komme: Den danske hær havde siden september 1805 været opstillet i Holsten. Napoleon var endnu ubesejret, og i kølvandet på det Tysk-romerske Riges opløsning i 1806 frygtede man, at først Holsten og måske siden Danmark skulle blive inddraget i et nordtysk forbund under den preussiske konge Friedrich Wilhelm 3. Som en reaktion herpå blev hertugdømmet Holsten indlemmet i monarkiet i september 1806. Preussen blev dog kort tid herefter besejret, og fra Berlin kunne Napoleon den 21. oktober 1806 dekretere Fastlandsspærringen, der lukkede kontinentet af for enhver form for handel med briterne. Den 7. januar 1807 svarede briterne igen med en *Order in Council*, der

forbød neutral skibsfart til Frankrig og franske allierede.

Den udenrigspolitiske situation var derfor spændt, mens Grundtvig skrev sin afhandling i de første måneder af 1807, og frygten for truslen fra syd er et tilbagevendende tema i afhandlingen, om end kun udtrykt i metaforisk form. I forbindelse med sine excerpter af Friedrich Schillers forelæsning "Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?" fra 1789 (Hvad er og med hvilket formål studerer man universalhistorie?), som i mange henseender ligger til grund for afhandlingen (se "[Friedrich Schiller](#)"), afbrød Grundtvig sine noter og nedskrev i stedet en ganske uforblommet kritik af Napoleon:

"Paa Udsigterne 1792 og 1806 er en temmelig Forskel. – Da syntes det som Nordamerikas hellige Aand havde taget sin Bolig i Galliens Legeme og vilde lære Folkene hvad de vare, og hvad de burde vorde; men det var kun et skuffende Genfærd, som veg, da Massens Søn [Napoleon], udvortes ordnende, indvortes forstyrrende, traadte frem med sin Moders henrivende Styrke. – Der sidder han den højeste tilbedende Iordgud, underdanig spiller Rhinen ved hans Fod, og Nordhavets Bølger tone hans Lov. Med sine Kæmpearme omfatter Han Alper og Pyrenæer, og Ieg gys: thi det synes Mig, som Han vil udrive deres Rødder af Jordens Indre, styrte dem over deres Flade, og i Afgrunden begrave det Helligste" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 279-280, intern varians udeladt).

I afhandlingen nævnes Napoleon aldrig ved navn, men et centralt afsnit på de første sider indeholder en række hentydninger til Napoleons sejrsgang gennem Europa, udtrykt ved historiske og mytologiske paralleller. Den fortættede metaforiske fremstillingsmåde var antagelig politisk betinget: I januar 1807 var der kommet et reskript med skærpede bestemmelser til trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799. Reskriptet forbød udtalelser i pressen, der ikke stemte overens med Danmarks neutralitetspolitik. Det var, med reskriptets ord, forbudt den danske presse at "bidrage til ved Trykken at udbrede, hvad krigsførende Magters Undersaatter alene kunne have Frihed til giensidigen at offentliggiøre" (Jørgensen 1944, s. 56). Grundtvig anvendte antagelig en metaforisk form for at kunne ytre sig kritisk om storpolitiske forhold. Graden af fortættethed kan ydermere være historisk motiveret, idet forfatteren ifølge trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799 kunne idømmes den fulde straf, hvis "den sande Mening [...] med Skriftet var umiskendelig" (Jørgensen 1944, s. 33). Grundtvig kan således have haft en interesse i at udtrykke sig i dunkle billeder, som det fremgår af nedenstående gennemgang:

Afsnittet (s. 251) begynder med en tænkt dialog mellem "Tvivlerne", der hævder, at storhed kun kan opnås gennem militær magtanvendelse, og "det tænkende Menneske", der i stedet ser "Videnskabeligheden" som nationernes sande ideal. Beskrivelsen af denne modsætning er i sig selv interessant, idet den er kalkeret over Henrich Steffens' kritik af de materialistiske nationer i den anden forelæsning af *Indledning til Filosofiske Forelæsninger* (se "Henrich Steffens"), men hos Grundtvig er materialismen skiftet ud med en sejrrig militarisme. Videnskabelighedens modsætning er i stedet krigerfolk som "Perser og Hunner" og den galliske høvding Brennus, der blev besejret ved Delfi, ifølge myten med hjælp fra

Apollon. Både persere, hunnere og gallere kan læses som historiske præfigurationer af Napoleons krigstogter. "Det tænkende Menneske" ser den militære sejrsgang som noget, der bør vække den samme rædsel som en lavastrøm, "som vi forgiæves vilde stræbe at standse, hvis den naaede os". En sammenligning, der kunne læses som et billede på den hast, hvormed Napoleon underlagde sig de europæiske lande.

Læs mere

Billedet af lavastrømmen er i sig selv sammensat af en række litterære og historiske referencer, idet Grundtvig både alluderer til Plinius den Yngres berømte skildring af Vesuvs udbrud i 79 e.Kr. og citerer en lang beskrivelse af et skybrud fra Schillers *Die Braut von Messina* (1803, da. *Bruden fra Messina*, 1896) for at illustrere lavastrømmens grufulde fremfærd. Skybruddet bliver i Schillers drama brugt som en parabel på herskernes overmagt og mulige undergang.

Videnskabeligheden derimod ville afholde nationerne fra denne form for erobringstogter: "som Masser, kunne Nationerne, uden sand Agtelse for Videnskab i høiere Betydning, uden fortrolig Kundskab til den, velte sig knusende hen over Kloden" (s. 251). Interessant er brugen af ordet "Masser", der på den ene side peger frem mod billedet af vulkanudbruddet, på den anden side knytter de historiske eksempler på militær overmagt sammen med tidens borgerlige revolutioner. Det er ifølge Grundtvig de revolutionære opstande, der står i modsætning til videnskabeligheden, og han stiller det retoriske spørgsmål: "tør man vel nægte, at det var Frankerigs Revolution, der standsede Videnskabelighed" (s. 253).

4.3 Politisk patriotisme

Krigsstemningen kan også spores andre steder i teksten, idet kampen mod den manglende videnskabelighed bliver fremstillet som en patriotisk gestus, når Grundtvig præsenterer afhandlingens opgave med ordene: "Ogsaa jeg vil her nedlægge mit Offer paa Fædrelandets Alter" (s. 257, se endvidere indledningen til ["Maskeradballet i Danmark"](#)). Efter slaget på Reden 2. april 1801 havde patriotismen fået et stort opsving, som fortsatte i årene op til inddragelsen i Napoleonskrigene. Allerede titlen anlægger en patriotisk vinkel på sagen, idet emnet behandles "med Hensyn paa Fædrelandet".

Læs mere

Patriotiske slagord anvendes til at opildne såvel afsenderens som modtagerens engagement i videnskabelighedens fremme. Grundtvig forsøger at appellere til sine læsere gennem patriotiske formuleringer som fx: "Alt dette er harmeligt for enhver ægte Dansk, og dobbelt harmeligt under en saa dansk Regiering" (s. 263). Den særligt danske regering, som formuleringen henviser til, var ligeledes et produkt af Napoleonskrigene: Indlemmelsen af Holsten i Helstaten i 1806 havde

ført til et brud i det ledende regeringsorgan, statsrådet. De fleste dansktalende medlemmer var tilhængere af indlemmelsen, mens modstanderne overvejende var tysktalende, og de havde i den følgende tid forladt statsrådet.

Grundtvigs modstilling af de uvidenskabelige krigsførende nationer og de fredelige videnskabelige skal også ses i lyset af den patriotiske stemning. Som en modsætning til Europas "sørgelige Syner" fremsætter Grundtvig det ønske, at "Danmark og Norge eller Fædrelandet burde være et trygt Fristed for Videnskab og Konst, naar Vaabengny og Mørkets Aander forjage dem" (s. 253). Ønsket om at højne videnskabeligheden i Danmark er på denne måde indlejret i en storpolitisk kontekst. Samme tendens gør sig gældende i anvendelsen af samtidige litterære værker. Kort efter denne passage citerede Grundtvig fire vers fra Oehlenschlägers pamflet *Svar til Baggeseen paa hans Brev Noureddin til Aladdin* fra januar 1807, der var udkommet, mens Grundtvig skrev sin afhandling. Den citerede passage handler ikke om den litterære fejde, men ligesom Grundtvigs afhandling hylder passagen den danske neutralitetspolitik. Den daværende kronprins Frederik omtales som "Landets fredrige Fader", der:

Med Retsind og Aarvaagenhed utrættet staaer
For Danmarks Eden, ei med Hævnens Sværd, men liig
En Engel, med Uskyldighedens Palmegreen,
Og vifter Kampens sorte Pest fra sine Børn, (s. 254)

Oehlenschlägers metafor vender på denne måde uddrivelsen af paradiset (1 Mos 3,23-24) om, således at prinsen fremstår som en engel, der vogter Danmarks grænser. I de efterfølgende vers, som Grundtvig ikke citerede, skrev Oehlenschläger, at de to stridende digtere med forbillede i kongens eksempel bør slutte fred og "jage hver en Tvedragt til det faste Land; / Hvorfra den kom; den fierne vidt vort sølvblaa Hav" (Oehlenschläger 1807, s. 20-21).

5 Den kulturelle baggrund: Romantikens videnskabsforståelse

I sin afhandling om Grundtvigs 'Vidskab' konstaterer Bent Christensen, at Grundtvigs beskrivelser af videnskabeligheden i "Om Videnskabelighed" ikke har mange lighedspunkter med hans senere udvikling af en folkelig oplysningstanke (Christensen 1998, s. 44). Den videnskabelighed, der interesserer Grundtvig i nærværende afhandling, må derfor betragtes som et fænomen, der i højere grad peger ud på diskussioner i samtiden, snarere end fremad mod hovedværkerne. Den væsentligste referenceramme for Grundtvigs videnskabsforståelse, som det defineres i denne afhandling, er den tyske idealisme og romantik. Grundtvigs første introduktion til disse nye strømninger var antagelig Henrich Steffens' forelæsninger i 1802, som Grundtvig hørte, mens han endnu studerede. Grundtvig definerede sin forestilling om videnskabelighed i en stadig dialog med Goethe, Schiller, Fichte og Steffens, og det er denne dialog med romantikkens forståelse af videnskab, som de følgende afsnit vil forsøge at kortlægge.

5.1 J.W. Goethe

Grundtvig beskriver indledningsvis videnskabeligheden i en fodnote, hvor han låner den beskrivende metafor fra J.W. Goethes digt "Grenzen der Menschheit" (1789, da. "Menneskehedens grænser", 1954). De centrale strofer fra dette digt havde Grundtvig dog allerede citeret i sin afhandling "Om Religion og Liturgie" (1807a, s. 165). Goethes digt skildrer menneskeheden som udspændt mellem jord og himmel; det åndelige og det verdslige, det ideelle og det reelle, er uforenelige modsætninger. Hviler fødderne på jorden, kan man ikke nå stjernerne, og stræber man mod stjernerne, kan fødderne ikke længere nå jorden: "For med guder / skal intet menneske / sig måle. / Hæver han sig opad / og rører / stjernerne med sin isse, / Intetsteds hæfter / de usikre såler, / og med ham leger / skyer og vinde. // Står han med faste, / marvfulde knogler / på den grundfæstede, / varige jord; / Formår han end ikke / med egen / eller vinranken / at ligne sig" (Goethe 1987, s. 332, oversat af GV).

Læs mere

Originalen lyder: "Denn mit Göttern / Soll sich nicht messen / Irgend ein Mensch. / Hebt er sich aufwärts, / Und berührt / Mit dem Scheitel die Sterne, / Nirgends haften dann / Die unsichern Sohlen, / Und mit ihm spielen / Wolken und Winde. // Steht er mit festen, / Markigen Knochen /Auf der wohlgegründeten, / Dauernden Erde; / Reicht er nicht auf, / Nur mit der Eiche / Oder der Rebe / Sich zu vergleichen" (Goethe 1987, s. 332).

Videnskabelighed i Grundtvigs forstand ophæver denne modsætning: "Idealet for den harmonisk udviklede menneskelige Aand anskuer jeg, som en Gestalt, hvis Fødder hæfte ved Jorden skiøndt Issen rører Stjernene" (s. 249). For den ideelle videnskabelige ånd udgør det himmelske og det jordiske ingen modsætning. Idealgestaltens arme "omfatte Naturen", og dens øjne skuer ind i både fortiden og nutiden "og selv Himlen er giennemsigtig". Foreningen af natur og historie kan ligne et ekko af Henrich Steffens' filosofiske forelæsninger, hvor han netop bestemte videnskabernes objekt som "hele Historien og hele den uendelige Natur" (Steffens 1996, s. 32). Grundtvig føjer her en metafysisk dimension til Steffens' definition, idet videnskabeligheden også formår at skue ind i det himmelske. Grundtvigs ideal om videnskabelighed skal forstås som en ubegrænset erkendelse, der både omfatter naturen, historien, samtiden og religionen. Dette er dog, som afhandlingen understreger, ikke en beskrivelse af den reelle videnskab, men derimod dens ideal. Hvor Goethe i sit digt beskriver menneskehedens reelle grænser, bruger Grundtvig digtets centrale metafor til at fremstille den videnskabelige erkendelses ideelle grænseløshed.

Med denne ideale omskrivning af Goethes metafor skriver Grundtvig sig ind i romantikkens universalvidenskab: Det er en absolut erkendelse af verdens indre sammenhæng, som er videnskabens sande, men jordisk uopnåelige objekt.

5.2 Henrich Steffens

Grundtvig brugte Goethe til at definere videnskabeligheden som den højeste form for erkendelse. Denne forestilling havde Grundtvig højst sandsynligt stiftet bekendtskab med gennem Steffens' filosofiske forelæsninger på Elers' kollegium i 1802 (bogudgave *Indledning til filosofiske Forelæsninger* (1803)). I sin karakteristik af samtidens åndløshed nævner Grundtvig den voldsomme kritik af “den geniefulde Steffens, der paa sin egen Vei stræbte at vække Videnskabelighed, og neppe ganske forfeilede sin Hensigt” (s. 280). Denne interesse blev vakt – om end med en vis forsinkelse – hos Grundtvig selv, hvis beskrivelse af videnskabeligheden er stærkt præget af Steffens. I Grundtvigs tidligste optegnelser om Steffens tilstod han åbent, at han ikke forstod meget af de nye tanker (*Dag- og Udtogsbøger* 1979, s. 15-16). Grundtvigs indgående kendskab til Steffens' forelæsninger stammer derfor antagelig først fra hans læsning af *Indledning til filosofiske Forelæsninger*, som han anskaffede den 18. november 1804 (Bugge 1965, s. 78).

Den absolutte erkendelse, som Grundtvig med udgangspunkt i Goethes digt skitserede i fodnoten, var ligeledes endemålet for Steffens' naturfilosofi. Den unge naturforsker Henrich Steffens havde tilbragt fire år i Tyskland, fra 1798 til 1802, hvor han havde mødt Jena-romantikens foregangsmænd J.G. Fichte, brødrene Fr. og A.W. Schlegel og frem for alle F.W.J. Schelling, hvis organismetænkning fik stor indflydelse på Steffens. Det er dog i mindre grad Steffens' naturfilosofi end hans almene erkendelsesteoretiske refleksioner, der i denne forbindelse inspirerede Grundtvig.

Steffens' filosofiske projekt var at erkende det absolutte (dvs. den universelle forbindelse mellem menneske, ånd og natur), som det fremtræder i naturens mangfoldige former. Den romantiske (natur-)videnskabs drivkraft var ikke praktiske landvindinger, men derimod anelsen af det absolutte som verdens indre sammenhæng: “I Sandhed, det var ubegribeligt hvad der formaaede Naturforskeren og Historikeren til den uafsladlige Driftighed, hvis ikke en, skiöndt, hos mange dunkel, Ahnelse om en uendelig Forbindelse, var det dybe bevægende Princip for deres Undersögelse” (Steffens 1996, s. 33). Denne definition af videnskabens erkendelsesinteresse tog Grundtvig til sig, hvilket en parallellæsning mellem Steffens' forelæsninger og Grundtvigs afhandling kan påvise:

Steffens' bestemmelser af videnskabens plads i samfundet klinger med i Grundtvigs indledende beskrivelse af videnskaben. Steffens kan som tidligere nævnt ses som en inspiration for dialogen mellem “Tvivlerne” og “det tænkende Menneske” (s. 251), idet Steffens opstillede en modsætning, der ligner Grundtvigs (se afsnittet [“I skyggen af Napoleon”](#)). Forskellen er, at der hos Steffens ikke er tale om en modsætning mellem de videnskabeligt sindede nationer og de militaristiske masser (læs: Napoleons Frankrig), men mellem førstnævnte og de materialistiske nationer. Steffens modstiller nationerne, der dyrker videnskaben for dens egen skyld, med dem “som blot indskrænke deres Virksomhed til at forbedre og forhöje deres physiske Existenz” (Steffens 1996, s. 32).

Læs mere

Citatet lyder i sin fulde udstrækning: “Vi kalde de Nationer barbariske, som blot indskrænke deres Virksomhed til at forbedre og forhøje deres physiske Existenz, og har end Industrie og Flid bragt dem nok saa vidt, skulde de end – endskiönt det end neppe er mueligt – uden Videnskabelighed have erhvervet sig nok saa mange Beqvemmeligheder, ja herskede endog den störste Nationalvelstand og den pragtfuldeste Luxus blant dem, saa föröger det ikke vor Agtelse for dem i ringeste Maade. Vi fordre af enhver Nation, at den skal *agte* Videnskaberne for *deres egen Skyld*” (Steffens 1996, s. 32).

Videnskabeligheden er ifølge både Steffens og Grundtvig hævet over nyttelogikken. Med Steffens' ord “er det af sig selv klart, at enhver Videnskab har et Maal i sig selv, som ikke er indskrænket ved dens Anvendelse, et Problem at löse, som er aldeles forskielligt fra de fleste Problemer, som det borgerlige Samfund, som saadant, kunne fordre löste af den” (Steffens 1996, s. 29). Grundtvig griber fat i samme tema og beskriver videnskabelighedens rolle i samfundet med en poetisk eksplicitering af Steffens' tese:

“At gjøre Videnskaberne til blotte Vehikler for Livsnydelsen, er at betage dem deres Eiendommelige, da de derved faae en blot endelig Tendents, og ligesom indskrænkes til Menneskets afmaalte Jordliv. At sætte dem i Politikens eller hvilkensomhelst anden Tieneste, er at bortjage dem fra Jorden; thi fri, som den himmelske Gnist, hvorfra de alle udspringe, taale de ingen Slavelænker, men svinge sig op i den rene Æther, fulgte af Mængdens Haan, og deres Venners dybe Sukke” (s. 252).

Med Goethe og Steffens i hånden bestemmer Grundtvig videnskabeligheden som en absolut erkendelsestrang, der er uafhængig af pragmatiske formål. Videnskabeligheden sættes i opposition til politikken på den ene side og livsnydelsen på den anden. Videnskabeligheden tracter efter en højere erkendelse, der i sidste ende smelter sammen med religionen.

5.3 Friedrich Schiller

Steffens' definition af videnskab har sine rødder i Jena-romantikken. I det sidste årti af 1700-tallet og omkring århundredeskiftet tiltrak universitetet i Jena en række unge intellektuelle, J.G. Fichte, F.W.J. Schelling og brødrene Fr. og A.W. Schlegel, som skulle komme til at forme den tidlige tyske romantik. En af de mest indflydelsesrige personer i Jena var Friedrich Schiller, som underviste ved universitetet fra 1789 til 1793, og som derefter boede i det nærliggende Weimar ligesom Goethe. Med sin tiltrædelsesforelæsning som historieprofessor i 1789, “Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?” (Hvad er og med hvilket formål studerer man universalhistorie?), grundlagde Schiller en tradition for de yngre Jena-romantikere, nemlig at tiltræde professoratet med en forelæsningsrække over videnskaben som kald. Grundtvigs kendskab til Schillers forelæsning kan belægges med en række grundige excerpter fra 1806 (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 275-282).

Læs mere

Fichte afholdt flere forelæsningsrækker over emnet: Den første blev indledt af hans tiltrædelsesforelæsning i 1794 (bogudgave: *Einige Vorlesungen über die Bestimmung des Gelehrten*, 1794, da. *Den Lærdes Bestemmelse*, 1796), og senere genoptog han emnet i 1806 og 1811. I den første forelæsningsrække udnævnte Fichte blandt andet den lærde til "menneskehedens opdrager" (Fichte 1794, s. 92, oversat af GV). Schellings tiltrædelsesforelæsningsrække fra 1802 blev trykt under titlen *Vorlesungen über die Methode des akademischen Studium* (1803, Forelæsninger om det akademiske studiums metode).

Romantikens videnskabsteori krævede en helt anden livsindstilling og selvopfattelse hos de studerende end blot at nære ambitioner om "et godt Embede", som det hedder hos Grundtvig (s. 267). Steffens var antagelig bekendt med Jena-romantikernes tanker om universitetet, og hans programerklæringer i de filosofiske indledningsforelæsninger om videnskabeligheden som menneskehedens højere bestemmelse er nært beslægtet med disses videnskabelige program.

Efter bekendtskabet med Steffens udgjorde Schillers forelæsning Grundtvigs andet møde med studiet af universalhistorien, dvs. forestillingen om historiens indre sammenhæng og fremadstræbende udvikling, som han selv beskrev den i fortalen til *Kort Begreb af Verdens Krønike* (Grundtvig 1812, s. XXV-XXVI). Schiller kom derved til at få afgørende indflydelse på Grundtvigs egne, senere forsøg på at skrive universalhistorie. I denne forbindelse er Grundtvig dog snarere blevet inspireret af Schillers beskrivelse af det filosofiske hoved ("der philosophische Kopf"), der er i stand til at samle historiens stumper til et system (Schiller 1792, s. 89-90).

I afhandlingen skelnede Schiller skarpt mellem det filosofiske hoved, som evner at dyrke videnskaben for dens egen skyld, og de mere prosaiske sjæle, brødstuderenterne, der studerer de traditionelle embedsfag som medicin, jura og teologi. Brødstuderenterne er alene interesseret i verdslig anerkendelse og mangler nysgerrigheden efter den videnskabelige fornyelse (Schiller 1792, s. 58-59). Denne kritik af studenterstandens manglende videnskabelige drivkraft tager Grundtvig til sig som sin egen og kritiserer de studerende, som "endelig ei have noget høiere Maal for deres Studeringer, end i det høieste bedste Karakter til Embedsexamen, og derpaa — et godt Embede" (s. 267).

Grundtvig forsøger dog at indgå et kompromis mellem de to typer af studerende, som Schiller sondrede så skarpt imellem, idet han i afhandlingen opfordrer de studerende i embedsfagene til at dyrke videnskaben lidenskabeligt. Grundtvigs planer for en reform af den videnskabelige kultur er på denne måde mere pragmatisk end Schillers, idet han ikke mener, at det er "saa ganske nødvendigt" (s. 286) for danske skribenter at kunne klare sig uden et embede. Ambitionen er snarere at forsone embedsstanden og den frie videnskabelighed end at adskille disse: "Med udviklet Sands og dannet Sprog ville de vorde Embedsmænd, og, foruden det større Anlæg til practisk

Duelighed, de medbragte i deres Virkekreds, vilde de vide at bruge Øieblikkene, deres Forretninger ei medtoge, til Aandsarbeider, der stemmede med deres Lyst og Kræfter” (s. 286-287).

5.4 Videnskabelighedens guldalder

Gennem Steffens, og senere gennem Schelling, stiftede Grundtvig bekendtskab med en af romantikkens grundlæggende fortællinger, nemlig forestillingen om historien som et verdensdrama (Vind 1999, s. 157).

Verdensdramaet lader historien begynde med tabet af guldalderen, der var en tilstand af paradisisk harmoni. Den nuværende verden derimod er præget af moralsk forfald, hvilket Steffens beskriver på følgende vis: “Saaledes svandt den gamle, gyldne Tid; det Helligste blev et Middel for tøjleløs Forbrydelse; Gudernes brogede Vrimmel forlode den ryggesløse Jord” (Steffens 1996, s. 130). Ifølge Steffens er det i nutiden alene i kunsten og filosofien, at den tabte guldalder kan anes, og deres opgave bliver derfor at forløse verdensånden og bringe os nærmere på guldalderens genkomst.

Grundtvig overfører denne tankegang til diskussionen af videnskabelighedens fremme. Dette kan ses i det allerførste afsnit, hvor Grundtvig beskriver den blomstrende videnskab som kongevejen til guldalderens genkomst: Den er “Glædens rene Kilde, hvis klare Vande vise ham, ved stadig Rinden, Veien ind i de tilstundende Aldere, hvor en tifold skønnere Tilværelse aabner sig for hans Blik” (s. 249). Grundtvigs videnskabelighed må derfor ikke forveksles med en moderne forståelse af videnskab, som ofte er domineret af et positivistisk syn på videnskab. Videnskabens drivkraft var for Grundtvig anelsen af det absolutte, og derfor var den nært beslægtet med religionen, så nært, at han erklærede, at den største trussel mod videnskabeligheden var “den voxende Irreligiøsitet og Usædelighed” (s. 264). Forudsætningen for at bedrive videnskab var en religiøs livsindstilling, som han kort efter beskrev det: “Hvad, jeg troer, Videnskabelighed maa forudsætte, er et virkelig religiøst Sindelag, en urokkelig Tro paa det Himmelske, og Ahnelse af dets Herlighed; men under hvilken Form Phantasien fremstiller hiint, synes ligegyldigt for Videnskaberne, naar kun Formen besidder den høiere Skønhed” (s. 265).

Læs mere

Grundtvigs indstilling er på dette punkt overraskende romantisk: Ingen religion er privilegeret frem for andre, når det drejer sig om at befordre videnskabeligheden, blot er det nødvendigt at have “et virkelig religiøst Sindelag”. Det er med andre ord intensiteten af den religiøse overbevisning snarere end religionens dogmatiske indhold, som er afgørende. Ligeså interessant er det, at Grundtvig her fremsætter den tese, at den religiøse overbevisning sorterer under æstetikken og indbildningskraften, idet religionen kvalificerer sig gennem sin skønne form. Denne tankegang er stærkt inspireret af Schillers fortale til *Die Braut von Messina* (1803): “Og derfor finder jeg, at det er poesiers ret at behandle de forskellige religioner som et kollektivt hele for

indbildningskraften, i hvilken alt, der har sin egen karakter, alt, der udtrykker en egen følsomhed, finder sit eget sted. Bag alle religioners slør ligger religionen selv, ideen om det guddommelige, og det må være digteren tilladt at udtale denne, i hvilken form han end fra gang til gang finder mest bekvem og mest træffende. (Schiller 1803, s. XIV, oversat af GV, original: “Und dann halte ich es für eine Recht der Poesie, die verschiedenen Religionen als ein kollektives Ganzes für die Einbildungskraft zu behandeln, in welchem alles, was einen eignen Character trägt, eine eigne Empfindungsweise ausdrückt, seine Stelle findet. Unter der Hülle aller Religionen liegt die Religion selbst, die Idee eines Göttlichen, und es muß dem Dichter erlaubt seyn, dieses auszusprechen in welcher Form er jedesmal am bequemsten und am treffendsten findet”). Første del af den afsluttende sætning citerede Grundtvig i begyndelsen af den samtidige afhandling “Om Religion og Liturgie” fra 1807.

Grundtvigs mange praktiske forslag til forbedringer på universitetsområdet knyttes sammen i en utopisk vision af videnskabernes kommende guldalder. Passagen indledes med en reference til Jesu genkomst ved dommedag (Luk 21,28) og fremstiller, hvordan “en videnskabelig Stemning hos Nationen” (s. 285) vil følge af den forbedrede videnskabelighed hos de studerende, og bønder, handelsstand og adel derfor vil leve sammen i fred og fordragelighed. Denne vision fremsættes i et rigt metaforisk og lyrisk sprog, der bringer referencer til græsk og nordisk mytologi sammen med hentydninger til samtidens verserende debat om bevaring af oldtidsminder.

Det er dog vigtigt at betone, at virkeliggørelsen af den nye guldalder udelukkende var et æstetisk og videnskabeligt projekt, på ingen måde et politisk projekt for Grundtvig, som det fremgår af hans kritik af den franske revolution. Den franske revolution kritiseres med en ironisk allusion til Åb 21,1 for at have standset videnskabeligheden ved at forsøge at fremtvinge en ny guldalder: “tør man vel nægte, at det var Frankerigs Revolution, der standsede Videnskabelighed, ved at drage det oplyste Europas Øie fra Himlen til Jorden, for at skue en ny Himmel paa Jorden?” (s. 253).

Samtiden fremstilles som den kommende guldalders absolutte modsætning, hvilket tydeligt fremgår af Grundtvigs dystert satiriske skildring af tidens dårligheder lige fra usædelighed over manglende dannelse til forbruget af luksusgoder. Her allierede Grundtvig sig med samtidige tænkere som J.G. Fichte og E.M. Arndt, der begge fremstillede nutiden som et historisk lavpunkt; en karakteristik, som også Steffens tilsluttede sig i sine historiefilosofiske overvejelser: “Vor Tids særegne Kjendetegn er en Irreligiösitet og en overvejende Prosa, som Historien aldrig har set den” (Steffens 1996, s. 139).

Læs mere

Fichte havde i 1804-1805 holdt en forelæsningsrække med titlen *Die*

Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters (da. Den nuværende tidsalders grundtræk), hvori han karakteriserede sin samtid som den mest autoritetskritiske og individualistiske, men også mest syndefulde epoke. Fichte beskrev sin samtid på følgende vis: “Befrielsens epoke, umiddelbart fra enhver ydre påbydende autoritet, middelbart fra fornuftsinstinktets påbudskarakter, og fra fornuften overhovedet i enhver skikkelse: tidsalderen for den absolutte ligegyldighed over for enhver sandhed og den fuldstændige ubundethed uden nogen ledetråde; tilstanden af den fuldendte syndefuldhed.” (Fichte 1991, s. 207, oversat af GV, original: “die Epoche der Befreiung unmittelbar von der gebietenden äußeren Autorität, mittelbar von der Botmäßigkeit des Vernunft-Instinkts, und der Vernunft überhaupt in jeglicher Gestalt: das Zeitalter der absoluten Gleichgültigkeit gegen alle Wahrheit, und der völligen Ungebundenheit ohne einigen Leitfadens; der Stand der vollendeten Sündhaftigkeit”). E.M. Arndts skrift *Geist der Zeit* (da. Tidens ånd) fra 1806 kritiserede sædernes forfald i de tyske stater, som ifølge Arndt havde banet vejen for Napoleon.

6 Den biografiske baggrund

Det er vigtigt at bemærke, at Grundtvigs afhandling ikke kun er et teoretisk eller filosofisk skrift. Afhandlingens tanker om videnskabelighed præsenteres tæt sammenknyttet med malende skildringer af samtidige forhold. Grundtvig var et ungt menneske på 23 år, da han skrev afhandlingen, som indeholder en række iagttagelser af omgangsformerne i de miljøer, hvori han færdedes. Ofte bekræftes skildringens sandfærdighed med den patosfyldte understregning “og det har jeg seet” (s. 282). Afhandlingen indeholder et bittert og mørkt samtidsbillede i fremstillingen af studenter-, huslærer- og præstestanden: Studenterne hudflettes for deres manglende dannelse og studerelyst, mens huslærerne angribes for at glemme alt om videnskaben, når de hengiver sig til selskabslivet på herregårdene. Præsterne anklages for at være dårlige forbilleder for begge grupper, da de bedrestillede forfalder til vellevned, mens de dårligere stillede tvinges til at dyrke landbrug for at kunne forsørge deres familier.

Andre steder kan man ane konturerne af personer, som må have kunnet identificeres i samtiden, fx professoren, der hævder, at det danske sprog er fattigt, eller visse af de forfattere og anmeldere, der omtales i afsnittet om anmelderstandens og litteraturens mangelfulde tilstand. De mange udråbstegn, som er blevet indsat redaktionelt i det sidste afsnit om den danske anmelderstand, kunne tyde på, at Knud Lyne Rahbek må have genkendt sig selv i portrættet af anmelderen, som Grundtvig anklager for ikke at slå hårdt nok ned på talentløse forfattere.

Grundtvig udpegede de studerendes “Usædelighed” (s. 264) som en af hovedårsagerne til den manglende videnskabelighed. Kærlighedslivets mulighed for enten at højne de studerendes videnskabelige præsentationer eller – i hyppigste fald – blot at distrahere dem fra vigtigere forehavender spiller en central rolle i afhandlingens argumentation. Foruden den teoretiske behandling af problemet, hvor

Grundtvig endnu engang tager udgangspunkt i den romantiske videnskabsteoris horisont, indeholder passagen en række selvbiografiske henvisninger; begge dele vil blive behandlet i næste afsnit.

6.1 Kærlighed og videnskabelighed

Grundtvig var i 1805 blevet ansat som huslærer på herregården Egeløkke på Langeland. Her skulle han undervise den syvårige Karl Frederik Steensen-Leth, men straks efter ankomsten forelskede han sig ulykkeligt i sin elevs mor, Constance Steensen-Leth. Begge relationer satte deres tydelige præg på afhandlingen. Førstnævnte i form af en ekskurs om, hvorvidt det er muligt allerede at præsentere børn for en videnskabelig tilgang, hvor Grundtvig henviser til sine egne pædagogiske erfaringer: “Jeg ikke blot troer, men har selv den Glæde at vide det: end ikke Barnet er saa ganske hæftet til Jorden, at dets Øie ei skulde kunne hæves mod Himlen” (s. 272). Sidstnævnte er udgangspunktet for et af afhandlingens litterære højdepunkter, nemlig den platonisk inspirerede ekskurs over kærlighedens lutring af geniets videnskabelige ånd. I det første tilfælde erklærede Grundtvig åbent, at der lå personlige erfaringer bag, i det andet tilfælde kan det – forståeligt nok – kun aflæses af dulgte hentydninger til forfatterens egen position, fx i præsentationen af afhandlingen som kommende fra “et Hierte, der, knust af Ødets [: skæbnens] tunge Haand, endnu er gennemglødet af Følelse for det Himmelske, og for Videnskab og Konst” (s. 257). De tanker om kærlighedens væsen, som fremsættes her, synes at være et “offentligt sidestykke”, med Flemming Lundgreen-Nielsens ord (1980, s. 202), til dagbøgernes mange intime optegnelser om den ulykkelige forelskelse.

Midt i afhandlingens skildring af kønslivets skadelige indvirkning på de studerendes videnskabelighed skifter Grundtvig til en højstemt og personlig skildring af kærlighedens indvirkning på videnskabeligheden. Mens de brødstuderendes interesse for studierne vil blive svækket af kønslivets fristelser, vil kærligheden, hvad enten den er gengældt eller ej, højne geniets videnskabelige virketrang. Grundtvig identificerede sig – ganske ubeskedent – med sidstnævnte gruppe, idet hans fremstilling af den ulykkelige lutrende kærlighed korresponderer med hans private optegnelser: “ja Jeg stræber endog stundum at oplue min Ærgerrighed, at indbilde Mig, min Kærlighed kun bør ansees som et Redskab i dennes Haand brugt til at udvikle mine Kræfter” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 367).

Såvel den lykkelige som den ulykkelige kærlighed er for geniet alene en anledning til at anskue det højeste. Den lykkelige kærlighed vil med tiden “bortdampe”, og i stedet vil geniet beholde “det dybt grundfæstede Minde, der ansporer ham til Stræben mod den Herlighed, han egentlig kun ahnede; men troede i Ahnelsen at eie” (s. 276). Kærligheden til et enkelt menneske er kun et billede på en kærlighed, som er endnu større end denne, nemlig kærligheden til viden. Grundtvig låner hermed fra Platons dialog *Symposion*, hvor Sokrates i sin tale gengiver en samtale med præstinden Diotima, der belærer ham om, hvordan den sande kærlighed stiger fra at være bundet til en enkelt person til i stedet at være rettet mod “skønhedens vidtstrakte hav” (Platon 2010, s. 368). Kærlighedens højeste formål er for Grundtvig dens sublimering til viden.

Den ulykkelige kærlighed skal på lignende vis sublimeres, men ad en anden og, ifølge Grundtvig, tydeligvis mere heroisk vej. I den ulykkelige kærlighed må geniet enten bukke under ligesom Goethes unge Werther eller vende tilbage fra graven som den genopvækkede Lazarus (Joh 11,43-44): “da vil han føle dobbelt Trang til at stunde did, hvorhen der kun iles paa det dobbelte Væsens Vinger, men hvis Herlighed han anskuede midt i Selvkampen, der vilde sønderlide ham, halv hævet ved den ene Vinge, hans eget Væsen gav ham” (s. 276). Den ulykkelige kærlighed udgør dermed et incitament, der er dobbelt så stærkt som den lykkelige. Igen er Grundtvigs kærlighedsfilosofi konstrueret efter platonisk forbillede, idet ‘det dobbelte væsen’ skal læses som en allusion til Aristofanes’ tale i Platons *Symposion*, hvor de sande elskende udgør de genforenede halvdele af en oprindelig enhed (Platon 2010, s. 347).

Læs mere

I en prædiken om hor fra 10. august 1805, som blev holdt i Bøstrup Kirke på Langeland, benyttede Grundtvig sig af samme figur: “Sæt, at vi nu fandt en Anden, der syntes ligesom at være skabt for os, hvis Tanker og Følelser saa ganske stemmede med vore, at det syntes, som vi kun vare to Dele af et og det samme Hele” (Grundtvig 1873, sp. 590-591).

Den ulykkeligt elskende med sin ene vinge skal derfor ikke længere stræbe efter sin tabte halvdel, men derimod efter skønhed og viden. Den ulykkelige kærlighed bliver, som den lykkelige, en ansporing til at stræbe ud over sin oprindelse i den elskede person. På baggrund heraf kunne Grundtvig konkludere, at “Qvinden kunde vorde, ikke blot uskadelig, men endog den stærkeste Spore til Videnskabelighed” (s. 278).

I mere jævne termer fremsatte Grundtvig samme forestilling om, hvordan den ulykkelige kærlighed ansporede til videnskabelighed, i sine dagbøger fra Langelandstiden: “Gaaende paa den [Forstandens jevnere vej] maa Jeg vel kalde det en Lykke, at min Kærlighed var ulykkelig, siden den gjorde Mig virksom, og bidrog til mine Kundskabers Forøgelse” (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 383).

7 Anvendt litteratur

- Arndt, Ernst Moritz (1807) *Geist der Zeit* [1806]. U.st.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen 1948 .
- Bugge, Knud Eyvin (1965) *Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker*. København.
- Christensen, Bent (1998) *Omkring Grundtvigs Vidskab. En undersøgelse af N.F.S. Grundtvigs forhold til den erkendelsesmæssige side af det kristeligt nødvendige Livsengagement*. København.
- *Danmarks og Norgis Kirke-ritual 1685-1985* (1985). Udg. af Udvalget for konvent for kirke og theologi. U.st.

- Fichte, Johann Gottlieb (1991) "Die Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters. Dargestellt von Johann Gottlieb Fichte, in Vorlesungen, gehalten zu Berlin, im Jahre 1804–5" [1806] i *J.G. Fichte-Gesamtausgabe der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, 1. række, bind 8, udg. af Reinhard Lauth & Hans Gliwitzky. Stuttgart-Bad Cannstatt.
- Fichte, Johann Gottlieb (1794) *Einige Vorlesungen über die Bestimmung des Gelehrten*. Jena & Leipzig.
- Fichte, Johann Gottlieb (1796) *Den Lærdes Bestemmelse*, overs. af Jonas Collin. København.
- Frederiksen, Emil (1948) *Den unge Grundtvig og andre Essays*. København.
- Glenthøj, Rasmus (2007) *På fædrelandets alter. National identitet og patriotisme hos det danske borgerskab 1807-1814*. København.
- Goethe, Johann Wolfgang (1987) "Grenzen der Menschheit" i *Gedichte 1756-1799*, udg. af Karl Eibl, s. 332-333. Frankfurt am Main.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1807a) "Om Religion og Liturgie" i *Theologisk Maanedsskrift*, februar, s. 129-201. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1807b) "Om Videnskabelighed og dens Fremme" i *Ny Minerva*, marts, s. 249-298. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1808) *Nordens Mytologi eller Udsigt over Eddalæren for dannede Mænd der ei selv ere Mytologer*. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1827) "Om Religions-Frihed" 2 i *Theologisk Maanedsskrift*, 8, s. 136-171. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1866) *Om Religions-Frihed. Tredie og sidste Stykke* [1827]. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1873) "To af Grundtvigs første Prædikener" i *Dansk Kirketidende* 7. september 1873, sp. 581-605.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1968) *Grundtvigs skoleverden i tekster og udkast 1-2*, udg. af K.E. Bugge, bind 1. København.
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1979) *Dag- og Udtogsbøger 1-2*, udg. af Gustav Albeck, bind 1. København.
- Holm, Edvard (1975) *Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedstidens Historie 1770-1773* [1885]. København.

Jespersen, Knud J.V. & Ole Feldbæk (2002) *Dansk udenrigspolitisk historie 2, revanche og neutralitet 1648-1814*. København.

- Johansen, Steen (1948) *Biblografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1. København.
- Jørgensen, Harald (1978) *Trykkefrihedsspørgsmålet i Danmark 1799-1848 — Et Bidrag til en Karakteristik af den danske Enevælde i Frederik VI's og Christian VIII's Tid* [1944]. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819* 1-2, bind 1. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (2007) Grundtvig og censuren, i *Grundtvig Studier*, s. 44-90. København.
- Nielsen, Einar Brandt (1966) "Grundtvigs matematiske ven" i *Grundtvig Studier*, s. 7-38. København.
- Oehlenschläger, Adam (1807) *Svar til Baggesen paa hans Brev Nouredin til Aladdin*. København.
- Platon (2010) *Symposion i Samlede værker i ny oversættelse*, bind 2, udg. af Jørgen Mejer & Chr. Gorm Tortzen. København.
- Rønning, Frederik (1907-14) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede* 1-4, bind 1:2. København.
- Scharling, C.I. (1947) *Grundtvig og Romantiken belyst ved Grundtvigs Forhold til Schelling*. København.
- Schelling, F.W.J. (1803) *Vorlesungen über die Methode des academischen Studium*. Tübingen.
- Schiller, Friedrich von (1792) "Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?" i *Kleinere prosaische Schriften* 1-4, bind 1, s. 54-98. Leipzig.
- Schiller, Friedrich von (1803) *Die Braut von Messina*. Tübingen.
- Schiller, Friedrich von (1896) *Bruden fra Messina eller de fjendtlige Brødre*, overs. af Johannes Magnussen. København.
- Simek, Rudolf (2006) *Lexikon der germanischen Mythologie*. Stuttgart.
- Skougaard, Peder Nikolai (1804) *Beskrivelse over Bornholm*. København.
- Steffens, Henrich (1996) *Indledning til filosofiske Forelæsninger*, udg. af Johnny Kondrup [1803]. København.
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København.

- Ziolkowski, Theodore (1990) *German Romanticism and Its Institutions*. Princeton.
- Svendsen, V. (1955) "P. N. Skovgaard og hans Bornholmsbeskrivelse" i *Bornholmske Samlinger*, s. 121-146. Rønne.